

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора ПУШАКА Ярослава Ярославовича на дисертаційну роботу ЗАВЕРУХИ Дмитра Андрійовича «Забезпечення економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми та її зв'язок із науковими програмами.

Активізація глобалізаційних процесів на сучасному етапі розвитку світової економіки зумовила початок нового індустріального перевороту, що отримав назву четверта промислова революція, спричинила появу нового підходу до виробничих процесів, котрий ґрунтується на всебічному впровадженні та застосуванні різноманітних інформаційних технологій, поширенні автоматизації бізнес-процесів та поширенні штучного інтелекту. Такі трансформаційні зміни у промисловому виробництві окрім очевидних переваг (зростання продуктивності праці, зниження витрат виробництва, підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів тощо) спричиняють появу низки загроз (безпека поширення та зберігання даних, формування та дотримання єдиних глобальних стандартів, розробка та реалізація рішень, що у повній мірі не відповідають поточній ситуації та ін.), негативний вплив яких очевидно посилюватиметься як на безпеку безпосередньо виробників, так і економічну безпеку держави загалом.

Дисертація Заверухи Д.А. є науковою працею, що присвячена вивченню науково-теоретичних підходів та методичних положень, спрямованих на формування науково-методичного підґрунтя забезпечення економічної безпеки держави в умовах впливу індустрії 4.0. Вважаю, що тема наукового дослідження є актуальною та своєчасною, оскільки спрямована на вирішення комплексу завдань щодо забезпечення економічної безпеки держави в нових умовах господарювання. Доцільно зазначити, що дане дисертаційне дослідження є структурною складовою комплексу науково-дослідних робіт, зокрема тем НДДКР: «Економічна безпека соціально-економічних систем: проблеми теорії та практики», що виконується у Львівському державному університеті внутрішніх справ (номер державної реєстрації 0121U112498),

«Управління національною безпекою в контексті викликів глобалізації: макро-, мікро-, регіональний та галузевий рівні», що розробляється у Полтавському державному аграрному університеті (номер державної реєстрації 0118U005209); «Макроекономічне планування та управління системою вищої освіти України: філософія та методологія», реалізується в Інституті модернізації змісту освіти МОН України (номер державної реєстрації 0117U002531); «Інфокомунікаційні аспекти економічної безпеки», що виконується в Університеті управління інформаційними системами, Латвія.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, що сформульовані у дисертаційній роботі Заверухи Д.А. та виносяться на захист, ґрунтуються на фундаментальних положеннях економічної науки та безпекознавства. Ступінь обґрунтованості викладених наукових положень підтверджується застосуванням у ході проведеного дослідження сукупності загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, узагальненням, критичним оглядом та систематизацією наукових доробків у сфері економічної безпеки держави, а також аналізуванню особливостей та ступеня впливу індустрії 4.0 на економічну безпеку держави.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій базується на широкому спектрі інформації, в тому числі офіційних статистичних даних, нормативно-правових актах, наукових працях українських та іноземних дослідників, що вивчають проблеми забезпечення економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0, список використаних джерел (без врахування наукових праць здобувача) містить 186 позицій, з яких 55 іноземні публікації.

Дисертаційне дослідження складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та роботи загалом, переліку використаних джерел а також додатків.

У вступній частині дисертаційної роботи викладено авторське обґрунтування актуальності проведеного дослідження, визначено мету та чітко сформульовано коло завдань, предмет та об'єкт, а також застосовані під час наукового пошуку наукові методи, розкрито суть наукової новизни та

практичного значення результатів дослідження, виокремлено особистий науковий внесок пошукувача та представлено інформацію щодо апробації наукових здобутків

У теоретичній частині дисертації «Теоретико-методичні аспекти забезпечення економічної безпеки держави в умовах Індустрії 4.0» здійснено ретроспективний аналіз процесу формування сутності поняття «економічна безпека», досліджено різні підходи вітчизняних та зарубіжних вчених до трактування суті понять «безпека держави», «економічна безпека» та «економічна безпека держави»; проаналізовано теоретичний базис процесу забезпечення економічної безпеки держави, окреслено принципи та запропоновано авторське бачення переліку та суті ключових функцій економічної безпеки держави, обґрунтовано необхідність виокремлення та перелік головних складових економічної безпеки держави та стисло охарактеризовано суть кожної з них. Визначено та розкрито суть ключових чинників формування індустрії 4.0, а також визначено та обґрунтовано головні особливості впливу її на економічну безпеку держави.

У аналітичній частині наукового дослідження «Аналіз економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0» проаналізовано тенденції протікання четвертої промислової революції у різних країнах світу на сучасному етапі їх розвитку; з'ясовано рівні впливу її на промисловий сектор економіки; визначено порогові значення для визначення рівня готовності складових економічної безпеки України до індустрії 4.0; проаналізовано чинники негативного впливу на економічну безпеку держави в умовах нової промислової революції.

У рекомендаційній частині роботи «Удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0» запропоновано авторське бачення етапів формування механізму забезпечення економічної безпеки в умовах індустрії 4.0; розроблено та обґрунтовано необхідність використання економіко-статистичних моделей для визначення ступеня впливу індустрії 4.0. на економічну безпеку загалом, так і окремих її складових на рівні держави; окреслено процеси формування моделі стратегічних напрямів забезпечення економічної безпеки держави в умовах впливу четвертої промислової революції.

Змістовним і переконливим є обґрунтування теми дослідження. Мету дослідження сформульовано коректно. Думки здобувача викладено послідовно, завдяки чому можливо простежити логіку дослідження. Наведені в роботі дані мотивовані ходом дослідження і надають уявлення про його результати. Надані рекомендації змістовні і обґрунтовані.

В цілому слід відзначити, що дисертаційна робота добре структурована, розділи роботи логічно взаємозв'язані і становлять цілісне наукове дослідження з питань обґрунтування науково-методичних положень та розробки науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0.

Важливість та достовірність наукових доробків дисертаційного дослідження Заверухи Д.А. підтверджується апробацією їх на низці конференцій різного рівня, опублікуванням основних положень дисертації у наукових публікаціях, в тому числі й фахових, впровадженням результатів проведеного дослідження в науково-освітній процес Державного науково-дослідного інституту МВС України та Львівського державного університету внутрішніх справ.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна отриманих в дисертаційній роботі результатів дослідження полягає у вирішенні актуальної наукової проблеми, а саме в аналізуванні та обґрунтуванні теоретичних та методичних положень та підготовці науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0.

Серед основних елементів наукової новизни дисертаційної роботи доцільно відзначити авторське бачення суті поняття «економічна безпека держави», яке відрізняється обґрунтуванням зв'язків в межах безпекової вертикалі (особа, підприємство, регіон, держава) у розрізі ключових параметрів (основа, масштаб, тип дії, об'єкт дії, кінцева ціль), що, в сукупності із відстеженням еволюції формальних та неформальних інститутів та зміни соціальних паритетів, дозволило забезпечити уточнення кінцевої мети безпекової діяльності в умовах трансформаційних змін, зумовлених наслідками індустрії 4.0 (С.26-38 п.п. 1.1.).

Заслужують уваги у науковому плані доробки автора стосовно розвитку понятійно-категоріального апарату, структури та змісту наукової категорії «економічна безпека держави» через призму таких елементів соціально-економічної системи як суб'єкт, об'єкт, завдання, принципи, функції та функціональні складові, які, на відміну від відомих, визначені обґрунтованою необхідністю досягнення актуальних у поточному періоді національних економічних інтересів, що дозволило доповнити етимологічно-семантичну складову теоретико-методичної бази забезпечення економічної безпеки держави; (С.43-51 п.п. 1.2.).

Безперечно, сприяє розширенню теоретичного базису сучасного безпекознавства запропонована автором модель впливу індустрії 4.0 на забезпечення економічної безпеки держави, котра ґрунтується на генезисі протікання промислових революцій із акцентом на зміні національної економіки, що дозволяє встановлювати нові можливості, які з'являються та повинні бути реалізовані стосовно кожної функціональної складової (С.71-73, п.п.3.3.).

Окрім вище наведених, до компонентів наукової новизни, які мають місце у дисертаційній роботі, необхідно віднести доробки автора у напрямку удосконалення: систематизації внутрішніх та зовнішніх загроз економічній безпеці держави в умовах індустрії 4.0; науково-практичного підходу до формування механізму забезпечення економічної безпеки держави на основі функціонального моделювання; наукового підходу до забезпечення економічної безпеки держави на основі визначення стратегічних напрямів та рівнів безпеки, що спонукають до появи обґрунтованих підстав для розробки заходів із використання можливостей, спрямованих на розвиток національної економіки (розділ 3).

Результати дисертаційного дослідження Заверухи Д.А. характеризуються високим рівнем теоретичної цінності та належним ступенем їхнього застосування у межах економічної науки.

4. Практичне значення результатів дослідження.

Розроблені, обґрунтовані та запропоновані здобувачем в дисертації основні положення і рекомендації схвалені та використовуються у практичній

діяльності Державного науково-дослідного інституту МВС України (акт про впровадження від 07.07.2023), а також у роботі Територіального сервісного центру МВС № 4641 (довідка від 23.12.2022).

5. Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях.

Опубліковані Заверухою Д.А. теоретичні положення, результати прикладних досліджень у повній мірі викладені у наукових публікаціях автора, котрі цілком розкривають суть положень наукової новизни, задекларованої дисертантом.

Матеріали дисертаційного дослідження апробувались та отримали позитивну оцінку під час їх доповідей на низці наукових заходів, а саме 3-х міжнародних, 3-х всеукраїнських та 2-х міжвузівських конференціях.

Основні теоретичні положення, результати прикладних досліджень доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на 8-ми науково-практичних конференціях.

Загалом, за матеріалами проведеного дослідження опубліковано: 15 наукових праць робіт, з яких 5 статей у журналах, що входять до наукометричних баз даних, 1 стаття – у періодичному закордонному виданні, розділ у колективній монографії, 8 тез доповідей на науково-практичних конференціях різного рівня.

З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише результати, які були отримані дисертантом особисто.

Кількість, обсяг та якість друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Поставлені у дисертаційній роботі Заверухи Д.А мета і завдання дослідження досягнуті у повній мірі, сформульовані та обґрунтовані наукові положення, висновки та пропозиції є безумовно особистим надбанням автора. Рівень проведених досліджень, викладених у дисертації, та обґрунтованість авторських положень, пропозицій та рекомендацій відповідає сучасним вимогам до науково-дослідних робіт, що виконуються у закладах вищої освіти України.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи.

Загалом позитивно оцінюючи результати проведеного дослідження, необхідно відмітити окремі дискусійні положення та висловити наступні зауваження, що мають місце у рецензованій науковій праці.

1. У ході викладу авторського бачення теоретико-методичних аспектів забезпечення економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0 доцільно було б ґрунтовніше розглянути особливості її забезпечення під час воєнного стану.

2. У аналітичній частині дисертаційної роботи доцільно було б більш комплексно вивчити, узагальнити досвід передусім країн Євросоюзу щодо забезпечення економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0 з метою виявлення можливостей його застосування у вітчизняній господарській практиці.

3. Видається слушною думка про необхідність більш ґрунтовної систематизації проблем вітчизняних підприємств у ході трансформування в умовах індустрії 4.0.

4. Потребують більш комплексного аналізування питання впливу індустрії 4.0 на структурні трансформації в економіці, зокрема в галузевому аспекті функціонування вітчизняних підприємств.

5. Представляючи на рис. 3.8 модель цільової орієнтації стратегічних напрямів забезпечення економічної безпеки держави в умовах впливу індустрії 4.0 доцільно було б візуалізувати перелік та викласти суть цілей та завдань за кожним із стратегічних напрямів.

Разом з тим, вказані недоліки та дискусійні положення не носять принципового характеру і не применшують загальної позитивної оцінки виконаного дослідження, його теоретичної та практичної значимості

8. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Заверухи Дмитра Андрійовича на тему «Забезпечення економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0» є завершеним науковим доробком автора, що присвячений актуальній проблемі, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати в галузі економічної науки та котрі спрямовані на вирішення важливого наукового завдання, а саме теоретичне обґрунтування й розроблення методичних підходів щодо забезпечення економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0.

Дослідження проведено на відповідному науковому рівні, усі сформульовані положення, отримані результати та сформовані висновки є аргументованими.

Усе зазначене дає підстави для висловлення думки про те, що дисертаційна робота «Забезпечення економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0» за змістом та науковим спрямуванням відповідає спеціальності 051 «Економіка», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Заверуха Дмитро Андрійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

**Професор кафедри соціально-поведінкових,
гуманітарних наук та економічної безпеки**

Інституту управління, психології та безпеки

Львівського державного

університету внутрішніх справ

доктор економічних наук, професор

Ярослав ПУШАК

